

*Кушнерук Дмитро Володимирович,
аспірант кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Некіт К.Г.*

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ НАБУТТЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ЮРИДИЧНОЮ ОСОБОЮ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

Відповідно до ст. 329 ЦК України юридична особа публічного права набуває право власності на майно, передане їй у власність, та на майно, набуте нею у власність на підставах, не заборонених законом. Так, зокрема, у ч. 1 ст. 325 ЦК юридична особа названа суб'єктом права власності без будь-яких умов чи застережень. У статті 1235 ЦК заповідачеві надано право скласти заповіт на користь не лише фізичної особи, а й інших учасників цивільних відносин, тобто на користь і юридичної особи. Водночас у нотаріальній практиці не було зафіксовано жодної відмови у посвідченні заповіту на користь юридичної особи «публічного права». Однак цей висновок про здатність кожної юридичної особи, незалежно від того, ким і для чого вона створена, бути суб'єктом права власності, став предметом досить жвавої дискусії у науковій літературі. Стосовно права юридичних осіб приватного права бути власниками майна, суперечок не виникло, але питання про можливість публічних юридичних осіб бути суб'єктами права власності поділило науковців на два табори. На думку противників визнання юридичної особи публічного права власником певного майна, це може призвести до наявності двох власників щодо нього (держави і цієї юридичної особи), тобто виникне так звана «розщеплена власність». Проблема полягає в тому, що майно публічної юридичної особи знаходиться у державній власності. Але водночас, через відсутність права повного господарського відання та оперативного управління, власником цього майна є й державна юридична особа. В розв'язанні цього питання, на думку Є. Мічурина, є обґрунтованою позиція Ю.К.Толстого, що запропонує модель «роздільної власності», за якою держава уособлює верховну власність (*dominium directum*), а державна юридична особа – підлеглу власність (*dominium utile*). Такий підхід, передусім, дозволяє зберегти принцип єдності державної власності як загальнонародного надбання, який закріплено в Конституції України. Наголошується в літературі і на спеціальному правовому режимі майна юридичної особи публічного права. Так, незважаючи на положення ЦК про майнову відокремленість юридичних осіб публічного права, на даному етапі розвитку цивільних правовідносин ми не можемо абсолютно та беззастережно приймати майнову відокремленість за ознаку юридичної особи

публічного права. Тут радше варто говорити про довірчу власність як основу майнової складової таких осіб, відкидаючи речові права оперативного управління та господарського відання.

Отже, виникає проблема розмежування, насамперед, таких категорій, як «суб'єкт публічного права» та «юридична особа публічного права».

Цивільний кодекс України вперше поділив юридичних осіб, залежно від порядку їх створення, на осіб приватного і публічного права. Такий поділ ґрунтується на відомому всьому світі ще з часів римського права поділу права на публічне і приватне і схвалюється дослідниками. Поділ юридичних осіб на осіб приватного права і осіб публічного права дає змогу розмежувати правовий статус цих осіб, насамперед з метою захисту приватних інтересів від втручання з боку апарату держави. Очевидно, що юридичні особи публічного права створюються державою і при цьому виникають особливі відносини, що зумовлені роллю держави. Відтак, юридичні особи публічного права вступаючи у цивільні правовідносини, набувають правового статусу, що характеризується певними особливостями.

Порядок передачі майна, особливості призначення керівних органів та їх відповідальність, цілі діяльності в юридичних осіб публічного права відрізняються від осіб приватного права. оскільки власником майна таких осіб залишається держава, слід визначити, що юридичних особам публічного права майно надається лише у володіння та користування, а розпорядження ним здійснюють особи уповноважені державою (розпорядники майна, управителі тощо).

Проблемною є передача майна такими особами майна при створенні ними юридичних осіб приватного права. Залишається відкритим на сьогодні питання створення і діяльності змішаних юридичних осіб в яких частина майна належить державі, а частина ні. Виникають юридичні особи публічного права як правило в дозвільному порядку. Окрім того, відрізняється і відповідальність, оскільки за юридичною особою публічного права завжди стоїть держава, як правило юридичні особи публічного права знаходяться під постійною опікою державних органів управління економікою. На юридичних осіб публічного права в більшій мірі впливає плановість державних програм розвитку, підпорядкованість публічним інтересам. Юридичні особи публічного права окрім мети отримання прибутку повинні мати і іншу мету, оскільки держава має на меті насамперед захист прав і свобод людини як найвищої соціальної цінності.

Важливе значення з огляду на викладене набуває класифікація юридичних осіб саме публічного права. Так, В. Борисова до останніх відносить органи

державної влади, органи місцевого самоврядування тощо, які мають на меті державні інтереси, тобто визнані державою і забезпечені правом інтереси соціальної спільноти, задоволення яких є неодмінною умовою та гарантією її існування і розвитку. У зв'язку з цим більшість юридичних осіб публічного права наділяється владними повноваженнями відносно третіх осіб. Виходячи з того, що відповідно до доктрини цивільного права до участі в цивільному обороті допускаються лише організації, які є юридичними особами, органам державної влади надається статус останніх. При цьому об'єктивним критерієм визначення характеру їх цивільної правоздатності повинні виступати спеціальні функції органів державної влади, а це означає, що вони повинні наділятися не універсальною, а спеціальною правосуб'єктністю.

Ст. 167 ЦК України встановлює, що держава може створювати юридичні особи публічного права й відносить до них державні підприємства, навчальні заклади тощо. До юридичних осіб публічного права, що створені державою відносять також органи влади й управління: Верховну Раду України, КМУ, міністерства, відомства, державні комітети.

Надання статусу юридичних осіб публічного права територіальним громадам в Україні обґрунтовується сучасними вченими, оскільки вони є суб'єктами цивільних правовідносин. До юридичних осіб публічного права відносять також місцеві ради, що створені територіальними громадами, що впливає із ст. 143 Конституції України.

Таким чином, можна погодитися з Е. Салей, що до ознак юридичної особи публічного права, слід віднести: 1) вторинний характер цивільної правосуб'єктності у порівнянні з публічною. 2) «цільовість» цивільної правосуб'єктності. Ця властивість перегукується з попередньою. Так, юридична особа публічного права вступає у цивільні правовідносини тимчасово та виключно з певною метою, тобто «цільово», для прикладу укладає договори купівлі-продажу канцелярських товарів тощо 3) розпорядчий спосіб створення юридичних осіб публічного права 4) відсутність майна на праві власності 5) специфічний характер припинення таких юридичних осіб. Ця ознака прямо залежить від способу створення. Так, припинення юридичної особи публічного права також є, як правило, розпорядчим.